

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНВЕРГЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

І.М. Вахович¹, І.В. Ропотан²

¹Луцький національний технічний університет, irina-vahovitch@mail.ru

²Одеський національний економічний університет, ropotan4ik@ukr.net

Регіональна диференціація соціально–економічних процесів в Україні зумовлює потребу дослідження сутності та причин неоднорідності території країни в першу чергу у спроможності акумулювати фінансові ресурси для забезпечення сталого довгострокового розвитку. Під сталим розвитком при цьому будемо розуміти збалансований у соціальному, економічному та екологічному аспектах розвиток, який дозволяє у довгостроковій перспективі забезпечити високий рівень якості життя теперішніх та майбутніх поколінь.

Теорії конвергенції набули свого становлення у 60–х роках ХХ століття з виникненням підходів Я.Тінберга, Дж. Гелбрейта П. Сорокіна, У. Росту, Ж.Фурастьє та ін. про взаємопроникнення і доповнення капіталізму й соціалізму [1], що базуються на поєднанні ознак кожного з цих типів організації суспільних відносин для створення нового, більш прогресивного. Природою такого сходження у соціально–економічних системах є науково–технічний прогрес, який породжує «змішане суспільство» з притаманними йому позитивними рисами і властивостями кожної з двох систем.

Дещо іншим наповненням вирізняються теорії конвергенції, запропоновані Г.Маркузе, Р.Хейлбронером, Ю.Хабермасом та ін., які вказують на негативні особливості конвергенції, за яких кожна з суспільних систем набуває не позитивних рис та елементів, а навпаки наповнюється недоліками інших. Витоки теорії конвергенції знайшли свої продовження у формуванні концепцій «ринкового соціалізму», що базується на використанні методів як централізованого планового управління економікою країни, так і розвитку товарно–грошових ринкових відносин, визнає плюралізм власності, в т.ч. й приватної, необхідність конкуренції між товаровиробниками й іншими атрибутами соціально–ринкової системи (Р. Арон, Д. Белл та ін.), концепції «соціалізму з людським обличчям», що відстоює можливість поєднання соціалістичної доктрини з елементами демократичного суспільства (О.Дубчек), концепцію «соціально орієнтованої ринкової економіки», або так званої «шведської моделі соціалізму» (А.Мюллер–Армак, Л.Ерхард, В.Ойкен, Л.Роббінс, Ф.Хайек, ін.), що передбачає поєднання капіталістичного способу господарювання з розвинутою мережею інститутів соціальних гарантій отримання освіти, послуг охорони здоров'я, підтримки держави при втраті роботи тощо. Влучним у даному напрямі є характеристика Л.Ерхардом соціально орієнтованої ринкової економіки як „систематичної державної економічної політики зі сприянням ринковій свободі” [2, с. 43].

Інший підхід до теорій конвергенції характеризує їх розгляд як статистично оцінених можливостей зближення рівнів розвитку країн та регіонів з виокремленням типів такого зближення. Суть цих теорій зводиться до формування підходів до забезпечення конвергентності рівнів розвитку територіальних суспільних систем макро– та мезорівнів.

Проведений аналіз теорій регіонального розвитку, предметом яких у тій чи іншій мірі, є розкриття природи конвергентних відносин, дозволяє зробити такі висновки (табл. 1):

- теорії регіонального розвитку поділяються на два типи, перший – відстоює можливість конвергенції регіонального розвитку, другий – на наполягає на дивергенції рівнів розвитку регіонів;
- теорії конвергенції беруть свій початок від неокласичних теорій розвитку, прихильниками яких є Я.Тінберг, Дж. Гелбрейт П., Сорокін, У.Ростоу, Ж.Фурастьє, О.Флехтхейм, Г.Маркузе, Р.Хейлбронер, Ю.Хабермас, Д.Рікардо, Р.Солоу, Т.Сван, Дж.Бортс, Дж.Стейн та ін.;
- теорії дивергенції регіонального розвитку об'єднуються навколо ідеї поляризованого розвитку, основоположниками якої є Г.Мюрдаль, А.Хіршман, Дж.Фрідман, П.Кругман, М.Фуджіт, П.Мартін, Дж.Оттавіано, У.Вальз та ін.;
- підходи кожної з наведених теорій мають практичне втілення у тих чи інших країнах;
- положення, закладені у теоріях, на практиці реалізуються протягом значного періоду часу;
- теорії конвергентного та поляризованого розвитку не є взаємовиключаючими, багато положень є спорідненими, містять схожі риси.

Загалом термін «конвергенція» означає сходження, уподібнення та використовується у різних науках для пояснення процесів зближення різних об'єктів, знаходження компромісів між ними. Синонімами терміну «конвергенція» є слова «наближення», «подібність», «уподібнення», які вживаються під час аналізу соціально–економічного простору окремих країн [3, с. 32].

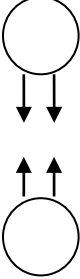
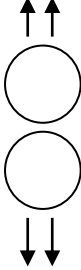
Протилежним за значенням до терміну «конвергенція» є термін «дивергенція», яка в економіці означає рух за протилежними траєкторіями, збільшення різниці між рівнями розвитку окремих країн, посилення різниці між національними моделями економіки, їх окремими структурами і механізмами. Дослідженню процесів дивергенції присвячено чимало праць, спрямованих на діагностику асиметрій регіонального розвитку [4].

Економічний словник конвергенцію розглядає як термін, що використовується в економіці для визначення зближення різних економічних систем, економічної та соціальної політики різноманітних країн. Конкретизує дане визначення Корольчук Л.В., акцентуючи увагу на зближенні чи нівелюванні різниці [5, с.193].

Словник іноземних мов виокремлює основну особливість конвергенції, якою є набуття подібної будови і функцій неспорідненими організаціями, тобто які мають різне походження, внаслідок пристосування до умов подібного середовища проживання [6 с. 317].

Підсумовуючи наведені вище підходи, та розглядаючи конвергенцію регіонів з позиції їх сталого розвитку, під конвергенцією сталого розвитку регіонів країни будемо розуміти явище, що характеризує зближення рівнів розвитку регіонів між собою за визначеними критеріями та у відношенні до еталону, що зумовлює посилення інтеграційних процесів і забезпечує створення нового, більш прогресивного типу організації соціо–еколого–економічних відносин.

Таблиця – Порівняння теорій регіонального розвитку за відношенням до конвергентності

Теорії	Прихильники теорій	Особливості теорій	Схематичне зображення	Сильні сторони	Слабкі сторони
Теорії конвергенції (неокласичні теорії)	<p>Я.Тінберг, Дж. Гелбрейт, П.Сорокін, У.Ростоу, Ж.Фурастьє, О.Флехтхейм, Г.Маркузе, Р.Хейлбронер, Ю.Хабермас, Д.Рікардо, Р.Солоу, Т.Сван, Дж.Бортс, Дж.Стейн Х.Зіберт, Х.Сала Мартін, Р.Барро, Р.Холл, Ч.Джонс</p>	<p>Відстоюють ідею зближення рівнів розвитку регіонів за рахунок переміщення факторів виробництва та товарів</p>		<p>Передбачають взаємозамінність факторів та дозволяють оцінити їх вплив на темпи росту економіки регіонів, дозволяють статистично оцінити рівень зближення регіонів, прогнозувати його, визначити швидкість конвергенції, визначити рівень накопичення капіталу у регіонах, ін.</p>	<p>Недостатня увага приділена просторовому фактору, зближення рівнів розвитку регіонів забезпечується лише стихійною дією ринку, не приділяється достатньо ролі інноваціям та кластеризації економіки регіонів, які формують полосою росту</p>
Теорії поляризації (кумулятивні теорії)	<p>Г.Мюрдаль, А.Хіршман, Дж.Фрідман, П.Кругман, М.Фуджит, П.Мартін, Дж.Оттавіано, У.Вальз</p>	<p>Дотримуються ідеї нарощення конкурентних переваг економічно сильних регіонів, що послаблює слабкі та породжує дивергенцію розвитку регіонів</p>		<p>Інновації визнаються основним рушієм розвитку, формують полосою росту, та шляхом дифузії підтримують розвиток слаборозвинутих регіонів, враховують просторовий фактор розміщення виробництва, широке практичне використання</p>	<p>Акцент у розвитку регіонів ставиться лише на крупні промислові інноваційно активні корпорації, ігнорується роль малого бізнесу, не зосереджується увага на взаємоузгодженості суб'єктів регіональної економіки</p>

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Социальное рыночное хозяйство в Германии: истоки, концепция, практика / под ред. А. Ю. Чепуренко. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2001. – 341 с.
3. Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / Д.Луцяненко, В.Чужиков, М.Вожняк та ін.; за наук. ред. Д.Луцяненка, В.Чужикова, М.Вожняк. – К.: КНЕУ, 2010.
4. Вахович І.М., Табалова О.Є. Регіональні асиметрії сталого розвитку України: діагностика та механізми вирівнювання: [Монографія] / О.Є.Табалова, І.М.Вахович. – Луцьк: Друкарня «Волиньполіграф»TM, 2012. – 344 с.
5. Корольчук Л.В. Економічна конвергенція регіонів як необхідна умова поглиблення процесів активізації транскордонного співробітництва // Економічний форум. – № 3, 2012. – С. 192–196.
6. Словарь иностранных слов / [под ред. И.В. Лехина, С.М. Локшиной, Ф.Н. Петрова, Л.С. Шаумяна]. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Советская энциклопедия, 1964. – 784 с.